

Filmoteka Szkolna

**Dwa oblicza jednej rzeczywistości w filmie "Ćwiczenia warsztatowe" Marcela Łozińskiego -
Materiały metodyczne
Anna Klimowicz**

ETAP EDUKACYJNY

podstawowa, ponadpodstawowa

PRZEDMIOT wiedza o społeczeństwie

CZAS 2 godziny lekcyjne (plus projekcja filmu)

Po zajęciach uczeń będzie umiał:

- rozpoznawać podstawowe mechanizmy manipulowania opinią publiczną;
- wyjaśnić, co to jest propaganda oraz w jakim celu się ją stosuje;
- wskazać przykłady wykorzystywania propagandy w życiu publicznym;
- krytycznie analizować badania opinii publicznej (sondaże, wywiady itp.).

Metody pracy:

- sondaż,
- praca w zespołach,
- dyskusja,
- praca z tekstem lub miniwykład

Środki dydaktyczne:

- film Marcela Łozińskiego „Ćwiczenia warsztatowe”,
- materiał pomocniczy dołączony do scenariusza (www.filmotekaszkolna.pl Nasze lekcje/21. Kino o kinie/Metodyka).

Pojęcia kluczowe:

- propaganda,
- manipulacja,
- perswazja,
- sondaż,
- opinia publiczna

Uwagi:

Na dwa lub trzy tygodnie przed obejrzeniem filmu i późniejszą lekcją zaproponuj (po wcześniejszym uzgodnieniu z dyrekcją szkoły) chętnym przeprowadzenie wśród pozostałych uczniów waszej szkoły sondażu na temat „Co sądzę o naszej szkole?”. Podziel podopiecznych na dwa zespoły. Jeden z nich będzie przeprowadzał sondaż w obecności dyrektora, zapraszając losowo wybranych kolegów do gabinetu dyrektora lub wicedyrektora szkoły. Drugi zespół przeprowadzi anonimowy sondaż bez obecności osób dorosłych, np. na korytarzu szkolnym podczas dużych przerw. Wyniki obu badań mogą opracowywać dwa inne zespoły, dzięki czemu uda się zaangażować większą liczbę uczniów w pracę dodatkową. Ćwiczenie to będzie punktem wyjścia do dyskusji w czasie lekcji.

Przebieg zajęć:

1. Zapisz temat lekcji i wyjaśnij jej cele. Powiedz, że pierwsza część filmu wyreżyserowanego przez Marcela Łozińskiego należy do utworów autotematycznych, czyli ukazujących ekipę filmową podczas pracy. W drugiej i trzeciej (muzycznej) części reżyser pokazuje, w jaki sposób materiał filmowy można poddać obróbce. Film dokumentalny z założenia ma w swoich kadrach zatrzymywać rzeczywistość, pokazywać tzw. prawdę o życiu, o świecie, jaki nas otacza. Sama nazwa „dokumentalny” sugeruje, że dzieło to ma być swoistym

Filmoteka Szkolna

świadectwem tego, jak było naprawdę. „Ćwiczenia warsztatowe” skłaniają widza do zadania sobie pytania: czy to, co mamy okazję oglądać jako film dokumentalny, jest wiarygodnym źródłem wiedzy o fragmencie pokazywanej rzeczywistości? Na to pytanie spróbujecie odpowiedzieć w toku lekcji.

2. Zaproś oba zespoły przeprowadzające sondaż do przedstawienia rezultatów ich pracy. Zachęć uczniów, żeby podzielili się swoimi refleksjami. Wspólnie porównajcie wypowiedzi, które zostały sformułowane w obecności dyrektora szkoły, z anonimowymi wypowiedziami zebranymi w czasie przerwy. Poproś uczniów, aby zastanowili się
Która grupa respondentów jest bardziej krytyczna? Dlaczego?
Które poglądy są bliższe uczniom obecnym teraz w klasie? Dlaczego?
3. Przypomnij, że wypowiedź jednego z respondentów w filmie została powtórzona 3-krotnie. Czy uczniowie pamiętają która? Puść odpowiedni fragment filmu (scena, w której mężczyzna mówi o tym, że cokolwiek powie, może być odebrane jako prawdziwe lub fałszywe). Zapytaj uczniów, jaki był według nich cel tego 3-krotnego powtórzenia? Zwróć też uwagę na to (przywołując tę część filmu, której towarzyszy jedynie podkład muzyczny), że nie tylko manipulowanie wypowiedziami przechodniów może zafałszować prawdę, lecz także dobór muzyki i ujęć (w ostatniej części filmu nie słychać wypowiedzi ankietowanych, ale widać ich roześmiane twarze, którym towarzyszy radosna, wakacyjna muzyka).
4. Zapytaj uczniów, czy wiedzą, czym jest propaganda. Zróbcie burzę mózgow. Uzyskane hasła zapisz na tablicy. Następnie uporządkuj i uzupełnij wypowiedzi podopiecznych, wyjaśniając, że propagandą nazywamy wszelkie działania, których celem jest ukształtowanie pożądanego poglądów i postaw w społeczeństwie. Możesz przekazać uczniom więcej informacji i skorzystać z materiałów dostępnych na stronie www.filmotekaszkolna.pl (Nasze lekcje/21.Kino o kinie)
5. Poproś, aby uczniowie wymienili znane im przykłady propagandy. Skomentuj je, wykorzystując do tego definicję zaprezentowaną wcześniej. Zapytaj, dlaczego ostatnia część filmu mogłaby zostać użyta w celu propagandowym (tryskający radością przechodnie mieliby świadczyć nie tylko o tym, że chętnie udzielają wywiadów, ale przede wszystkim o tym, że są zadowoleni z siebie, z życia; to zupełnie inny obraz niż ten, który widzimy w części pierwszej).
6. Zwróć uwagę, że bardzo często propagandę wykorzystuje się w celach politycznych, a narzędziem do jej uprawiania są media. Zapytaj uczniów:
Jaki system rządów sprzyja temu najbardziej? Dlaczego?
Czy możemy być pewni, że media w państwie demokratycznym są obiektywne i *pokazują prawdziwą rzeczywistość?*
W podsumowaniu możesz zacytować księdza i filozofa Józefa Tischnera: „Prawdy są trzy: cała prawda, święta prawda i gówno prawda”. To oczywiście żartobliwa wypowiedź, ale warto wiedzieć, że to, co oglądamy w każdym filmie i w każdej audycji telewizyjnej, to świat, który przedstawiają nam reżyser i operator kamery – oglądamy to, co oni chcą, abyśmy zobaczyli, i słyszymy to, co oni chcą, abyśmy usłyszeli.
7. Podziel uczniów na minimum 3–4-osobowe zespoły. Każdemu z nich daj jakąś gazetę codzienną i poleć, aby uczniowie wybrali jeden artykuł opisujący niekorzystne lub przykre wydarzenie (np. przegrany mecz, kryzysowa sytuacja w kraju, nieporozumienia w radzie miasta itp.). Poproś podopiecznych o przeredagowanie artykułu tak, by – mimo opisu tych samych faktów – w zasadniczy sposób zmieniła się jego wymowa. Po zaprezentowaniu rezultatów pracy zespołów zainicjuj dyskusję o możliwości manipulowania opinią publiczną.

Praca domowa:

Jako zadanie domowe poleć podopiecznym rozmowę z dziadkami lub innymi starszymi osobami, które dobrze pamiętają czasy PRL. Niech uczniowie dowiedzą się od nich, czy spotkali się z

Filmoteka Szkolna

propagandą i czy pamiętają jakieś konkretne jej przykłady. Zapowiedz, że na następnej lekcji zorganizujecie konkurs na najciekawszą opowieść o PRL-owskiej propagandzie.

Załączniki:

Czym jest propaganda?

Propaganda polega na perswazji, czyli przekonywaniu ludzi do zaakceptowania pewnych poglądów. Propaganda zmierza do tego, aby określony sposób myślenia i w ślad za nim określony sposób zachowania stał się powszechny i dlatego stanowi element indoktrynacji. Propaganda najczęściej posługuje się manipulacją, kłamstwem, półprawdą, kamuflażem. Ludzie, wobec których stosuje się propagandę najczęściej są jej nieświadomi, nie zdają sobie sprawy z celów, jakimi kierują się propagatorzy.

Propaganda posługuje się często wybranymi faktami, danymi statystycznymi, specjalnie dobranymi informacjami, aby sterować ludźmi. Jedną z metod perswazji i manipulacji stosowanych przez środki masowego przekazu jest sonda publiczna. Ukazuje ona opinie przypadkowo spotkanych osób, najczęściej niekompetentnych i nieprzygotowanych do odpowiedzi. Poprzez odpowiednio skonstruowane pytania, dziennikarz uzyskuje takie odpowiedzi, jakich sobie życzy, a niezależnie od tego, może je dowolnie selekcjonować. Zdarza się, że dziennikarze dobierają jako respondentów osoby starsze, pracujące w określonych zawodach, ponieważ takie osoby odbierane są jako bardziej wiarygodne, doświadczone, znające się na rzeczy.

Inną techniką jest powtarzalność. Wielokrotne powtarzanie tych samych przekazów wdrukowuje w umysł odbiorcy wypowiedane treści, tak że stają się bezmyślnie powtarzanymi sloganami. Idealnym przykładem są reklamy. Zwróć uwagę uczniów, że na tej zasadzie pokazuje się reklamy - w jednym bloku reklamowym następuje nawet kilkukrotne powtórzenie tej samej reklamy. W ciągu jednej emisji filmu pojawiają się trzy, cztery bloki reklamowe. W ciągu jednego dnia słyszymy w radiu i telewizji powtarzające się wezwania do mycia zębów pastą x, itd. Jak reagujemy? Kiedy mamy do wyboru w sklepie kilkanaście różnych past do zębów prawdopodobnie w sposób podświadomy wybierzemy właśnie pastę x.